De stem van de rivier

Thé Lau van de Nederlandse popgroep The Scene bezong het al:
“De rivier is oppermachtig, een waarachtig vrouwelijk dier, en haar water glinstert prachtig. iedereen kijkt naar de rivier.”

Waterlopen spreken tot de verbeelding. Niet toevallig ontstonden de meeste Europese steden aan de oevers van een rivier. Waar water stroomt, stroomt leven. Voor veel mensen heeft een rivier een diepe, bijna mystieke betekenis.

Ook voor de gemeenschappen langs de Peruaanse Marañón, één van de belangrijkste zijrivieren van de Amazone, is het water van levensbelang. Voor het Kukama-volk is de rivier niet alleen een bron van voedsel en landbouw, maar ook een plaats van herinnering en spiritualiteit. Ze trekken naar het water om hun voorouders te eren. De Marañón is voor hen een levend wezen, met een ziel.

Bron van leven wordt bron van dood

Toch is dat heilige water al jaren bedreigd. De oliepijpleiding die langs de rivier loopt, is de afgelopen jaren meer dan zestig keer gesprongen. De gevolgen zijn desastreus: wat ooit een bron van leven was, is verworden tot een bron van vervuiling en ziekte. Desondanks wees de Peruaanse industrie. De pijpleiding wordt beheerd door staatsbedrijf PetroPeru.

Voor de vrouwen van het Kukama-volk was de maat vol. Met steun van het Instituto de Defensa Legal (IDL) stap ten ze naar de rechter, met een revolutionair idee: de rivier verdient rechten. Als een bedrijf als rechtspersoon kan worden erkend, waarom een rivier dan niet?

Rivier krijgt stem

Het idee was niet nieuw, in Nieuw-Zeeland en Colombia kregen rivieren eerder al een juridische identiteit, maar voor Peru was het baanbrekend. De vrouwen dienden een uitgebreid dossier in tegen PetroPeru, en met succes: in april 2024 erkende het Hooggerechtshof de Marañón-rivier en haar zijrivieren als rechtspersoon.

Bovendien werd het Kukama-volk erkend als hoeder van de rivier – met het recht om in haar naam te spreken. PetroPeru werd verplicht om de vervuiling te stoppen en het ecosysteem te herstellen.

“Dat de rechter de Marañón-rivier als rechtspersoon heeft erkend, is een belangrijke mijlpaal,” zegt Maritza Quispe van IDL. *“Niet alleen voor deze rivier, maar voor alle rivieren in Peru die lijden onder vervuiling en uitbuiting.”* Toch is dit geen eindpunt: de erkenning op papier is nog geen bescherming in de praktijk. De olievervuiling is nog steeds niet opgeruimd, en talloze andere rivieren blijven kwetsbaar.

De rivier is van iedereen

Het hoederschap dat het Kukama-volk kreeg, betekent geen eigenaarschap, benadrukt Leonardo Tello Imaina van de gemeenschapsradio Ucamra. *“De rivier blijft van niemand en van iedereen. Maar wij mogen in haar naam spreken – een erkenning van onze respectvolle, zorgzame relatie met de natuur. Dat is cruciaal als we de regio en onszelf willen beschermen.”*

Ook Juan Carlos Ruiz Molleda van IDL onderstreept het belang van deze stap: *“Voor haar oevers wonen, vooral de Kukama- vrouwen die de rivier het beste kennen, haar spreken. Zo krijgt de rivier eindelijk macht en bescherming.”*

Inheemse wijsheid als inspiratie

Inheemse volkeren zijn wereldwijd de beste hoeders van de natuur. Ze bewonen slechts een kwart van het landoppervlak, maar hun gebieden herbergen 80% van de biodiversiteit. Voor hen is de mens geen heerser over de natuur, maar een onderdeel ervan. De mens is natuur, en de natuur is mens.

Een strijd die verdergaat

Ondertussen probeert de Peruaanse overheid het middenveld te muilkorven. Ngo’s die internationale steun ontvangen, moeten hun activiteiten voortaan laten goedkeuren door de staat. Daardoor zou de juridische bijstand die IDL verleende aan de Kukama-vrouwen vandaag onmogelijk zijn.

De erkenning van de Marañón-rivier als rechtspersoon is dus niet alleen een juridische overwinning, maar ook een moreel kompas. Ze herinnert ons eraan dat water niet enkel een grondstof is, maar een levend wezen – dat we moeten horen, beschermen en respecteren.